

HANKESUUNNITELMA

Työkyky käyttöön-hanke	1
Hankkeen tavoitteet	2
Hankkeen toimenpiteet ja tulokset	4
Työkykyohjelma osana tulevaisuuden sote-keskusta ja työllisyyden kuntakokeilua	7
Työllisyyden edistämisen ekosysteemi työkykyohjelman toteuttamisen tukena	9
Kuntien työllisyyspalvelut (ml. ohjaamotoiminta) ja TYP	9
TE-toimiston rooli työkykyohjelmassa	11
Järjestöt ja yhdistykset yhteistyökumppanina	13
Asiakkaat osallisena palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä	15
Suunnitelma hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmien huomioimisesta hankkeessa	18

Työkyky käyttöön-hanke

Työkyky käyttöön- hankkeeseen hakeutuu tällä hakemuksella seuraavat kunnat: Rovaniemi ja Kemijärvi. Hankkeen toteutusaika on 1.11.2020-31.12.2022.

Hankkeen hakijana ja hallinnoijana toimii Rovaniemen kaupunki, elinvoimatoimialalla toimiva työllisyysyksikkö.

Päätös hankkeeseen lähtemisestä tehdään Rovaniemen kaupungin osalta elinvoimalautakunnan kokouksessa 16.6 ja Kemijärven kaupungin osalta 23.6 hyvinvointilautakunnan kokouksessa. Kuntien yhteistyösopimus laaditaan ja toimitetaan myöhemmin ministeriöön mikäli molemmat lautakunnat päättävät myönteisesti hankkeeseen lähtemisestä.

Yhteystiedot ja vastuuhenkilöt: Hankkeen vastuuhenkilönä toimii Rovaniemen kaupungin elinvoimajohtaja Jukka Kujala ja hankkeen yhteyshenkilönä työllisyysasioiden erityisasiantuntija Sanna Mäensivu.

Työkykyohjelman toteuttamisen hanketiimi:

Hankepäällikkö (100%) ajalle 1.11.2020-31.12.2022

Hankesihteeri (30%, luetaan omarahoitusosuuteen) ajalle 1.11.2020-31.12.2022

Työhönvalmentajat: Rovaniemelle 2 henkilöä (100%), Kemijärvelle 1 hlö (100%) ajalle 1.1.2021-31.10.2022

Tällä hakemuksella haetaan valtionavustusta hankepäällikön sekä kolmen työhönvalmentajan palkkakustannuksiin jotka rekrytoidaan hankkeeseen. Lisäksi hakemukseen sisältyy ostopalveluja kokonaisuuden rakentamisen tueksi.

Työpanoksen siirto hankkeelle vuosina 2021-2022 (vuoden 2020 osalta suhteutettuna vuositason työpanoksen siirtoon). Työpanoksen siirrolla katetaan hankkeen omarahoitusosuus.

Rovaniemen kaupunki (yhteensä 1 htv):

Terveydenhoitaja 0,20 htv

Hankesihteeri (työllisyysyksikkö) 0,30 htv

Ohjaamon palveluohjaaja (työllisyysyksikkö) 0,25 htv

Sosiaalipalvelut 0,25 htv

Kemijärven kaupunki: (yhteensä 0,35 htv)

Työllisyyskoordinaattori 0,15 htv

Kuntoutussairaanhoitaja 0,20 htv

Edellä kuvattu työpanoksen siirto on vuositasolla tapahtuva työpanoksen siirto. Vuoden 2020 osalta siirrettävä työpanos on pienempi ja suhteutetaan hankkeen kustannuksiin/tarvittavaan omarahoitusosuuteen ajalla 1.11.2020-31.12.2020. Koko hankeajalle siirrettävä työpanos on noin 2,5 htv:ta. Kunnat sitoutuvat työpanoksen siirtoon niin että omarahoitusosuus täyttyy. Tarvittaessa toimitamme tarkemmat lisätiedot (palkkatiedot) siirrettävän työpanoksen osalta ennen mahdollista avustuspäätöstä.

Lisäksi kehittämistyöhön sitoutuvat kuntien sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalvelut laajemminkin kuin vain työpanoksen siirron osalta. Ennen hankkeen alkamista määritellään eri toimialoilta koostuva kehittämissryhmä, joka osallistuu yhteiseen kehittämistyöhön hanketiimin lisäksi. Näin varmistetaan eri toimialojen osallistuminen hankkeeseen. Ohjelma toteutetaan tiiviissä yhteistyössä kumppaneiden ja sidosryhmien kanssa: kolmannen sektorin toimijat (ml.säätiöt), TE-hallinto, ELY-keskus, KELA, Ohjaamot, TYP. Myös työnantajat ja oppilaitokset kuuluvat tärkeänä osana toimijaverkostoon.

Hankkeen tavoitteet

Osatyökykyisten reitit työllisyyteen- etuudet, palvelut, tukitoimet- raportti (Kerätär R. Oivo T, 2018, STM) osoittaa, että työttömien joukossa on paljon henkilöitä, joiden työkykyä voitaisiin kohentaa sairauksien hoidolla sekä yksilöllisestä tarveselvityksestä lähtevällä kuntoutuksella. Heistä osa on tunnistamattomia ja palveluiden ulkopuolella. Sitä, kuinka paljon heitä on, ei tiedetä. Tärkeää olisi, että tämän kohderyhmän monialaiset palvelut integroidaan laadukkaasti ja koordinoitusti. Tämä edellyttää eri hallinnonalojen palvelujärjestelmien ja palveluiden yhteensovittamista johdonmukaisemmin. Kunnissa tulisi laatia strateginen suunnitelma niiden pitkäaikaistyöttömien tunnistamiseksi, jotka ovat työkyvyttömiä ja hoidon ja/tai kuntoutuksen tarpeessa, yhteistyössä vähintään te-palveluiden, sosiaalipalvelujen, terveydenhuollon ja Kelan kanssa.

Työkyky käyttöön- hankkeen tavoitteena on rakentaa moniammatillinen palvelukokonaisuus osatyökykyisten tunnistamiseksi, työ- ja toimintakyvyn vahvistamiseksi sekä työllistymisen edistämiseksi. Haluamme Lapissa erityisesti vahvistaa voimavara- ja osaamiskeskeistä ajattelua ja viedä eteenpäin yhteiskunnallista muutosta siihen suuntaan, että jokaisella olisi oikeus ja mahdollisuus löytää omaa työkykyään vastaavaa työtä. Työkyky käyttöön- hanke integroi tulevaisuuden sote-keskuksen palvelut muiden viranomaistahojen ja hallintokuntien palveluihin. Keskeisimmät yhdyspinnat ovat TE-toimisto, kunnan työllisyyspalvelut (sisältäen Ohjaamo-palvelut), työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (TYP), Kansaneläkelaitos (KELA) sekä kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen.

Lapin kunnat ovat hakeutuneet myös tulevaisuuden sote-keskus -hankkeeseen. Tämä haettava hanke toimii yhdyspintana laajempaan työllisyyden edistämisen ekosysteemiin ja liittyy sote-palveluiden kehittämistyön osaksi suurempaa kokonaisuutta. Työkyky

käyttöön-hanke integroi tulevaisuuden sote-keskuksen palvelut muiden viranomaistahojen ja hallintokuntien palveluihin.

Työkyky käyttöön-hanke kytkeytyy vahvasti sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Monialaisessa yhteistyöverkostossa terveydenhuollolla on oma roolinsa ja tärkeänä tehtävänä työ- ja toimintakyvyn arviointi. Työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa terveydenhuolto tarvitsee muiden toimijoiden tuottamaa tietoa, esimerkiksi työkyvyn toiminnallista arviointia. Haettavan hankkeen myötä vahvistetaan myös toimijoiden kykyä tunnistaa työkyvyttömyysriskissä olevia ja varmistetaan heidän oikeuttaan saada tukea, hoitoa ja kuntoutusta.

Sosiaalipalvelujen osalta asiakasohjaus hankkeeseen tapahtuu sosiaalisen kuntoutuksen ja tuen palveluista sekä vammaissosiaalityön palveluista. Tehdyn asiakasanalyysin mukaan sosiaalihuollon palveluissa on tällä hetkellä noin 100 asiakasta jotka hyötyisivät haettavan hankkeen palveluista, erityisesti tuetun työhönvalmennuksen osiosta. Asiakkaat ovat osatyökykyisiä ja heillä voi olla erilaisia terveydellisiä rajoitteita. Asiakkaat voivat olla työttömiä työnhakijoita, sairauspäivärahalla olevia tai työkyvyttömyyseläkkeellä olevia tai vammaisia henkilöitä. He ovat joko edenneet kuntoutusvaiheesta tai ovat suoraan työllistymisvaiheessa, mutta tarvitsevat tukea työllistykseen. Myös eläkkeellä olevat henkilöt voivat olla osatyökykyisiä, mutta he eivät aina ole rekisteröityneet työnhakijoiksi TE-hallintoon, vaikka olisivatkin vailla työtä. Tällä hetkellä palvelujärjestelmä ei riittävästi tue asiakkaiden työelämään pääsyä. Hankkeen toivotaan edistävän asiakkaan potentiaalinen hyödyntämistä tukevien, yksilöllisten ratkaisujen ulottamista työmarkkinoille pääsemiseen saakka.

Ennen asiakkaan ohjautumista hankkeeseen on asiakas mahdollisesti ollut sosiaalipalvelujen Pakaste-mallin (kuvaus myöhempanä) työ- ja toimintakyky selvittelyssä, käynyt työttömien terveystarkastuksessa tai ollut esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa. Asiakkaan ohjautuessa hankkeeseen on sosiaalityö kartoittanut asiakkaan voimavarat, vahvuudet, työkyvyn rajoitteet ja asiakkaan arjen ja elämänhallinta on siinä määrin kunnossa, että tuetun työllistymisen palvelut ovat hänelle ajankohtaisia. Hankkeen asiakkuuteen siirtyminen tapahtuu yhteistyössä työhönvalmentajan, asiakkaan ja asiakkaan sosiaalihuollon omatyöntekijän tai vammaissosiaalityössä työtoiminnan koordinaattorin kanssa. Asiakkuus voi jatkua sosiaali- ja terveyspalveluissa myös hankkeeseen siirtymisen jälkeen mikäli asiakkaan tarve sitä edellyttää.

Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta hanke kehittää toimintatapoja osatyökykyisyyteen liittyvien tekijöiden ja tarpeiden varhaisempaan tunnistamiseen. Tämä lisää ihmisten hyvinvointia, ennaltaehkäisee sosiaalisia ongelmia, sosiaalityön asiakkuuksia ja erityispalveluiden tarvetta sekä lyhentää asiakkuuksien kestoja sosiaalityössä.

Hankkeen tavoitteena on myös liittää kunnan sisällä työllisyyspalvelut osaksi osatyökykyisten työllistymisen polkua myöhemmin hakemuksessa kuvatulla tavalla. Rovaniemen kaupungissa työllisyyspalvelujen keskeiseksi tehtäväksi on määritelty työllisyyden edistämisen kokonaisuuden koordinointi ja verkostojen johtaminen. Haettava hanke asemoituu luontevasti työllisyyspalveluiden koordinoitavastuulle.

Tällä hakemuksella hakeudutaan molempiin hakuoppaassa esitettyihin toimenpidekokonaisuuksiin:

1. Työkyvyn tuki osaksi tulevaisuuden sote-keskusta
2. Tuetun työllistymisen menetelmien käyttöönotto

Työkyky käyttöön -hankkeen päätavoitteet:

1. Edistetään palveluverkoston kykyä tunnistaa osatyökykyisten työkyvyn tuen tarpeita ja niihin vastaamisen tapoja.
2. Vahvistetaan osatyökykyisten työ- ja toimintakykyä. Näkökulmana osatyökykyisen omat voimavarat ja työllistymisen mahdollisuudet muuttuneessa työelämässä.
3. Edistetään osatyökykyisten työhön pääsyä ja yhteiskunnallista osallisuutta
4. Tuotetaan tietoa osatyökykyisten tarpeista palveluiden ja etuuksien yhteensovittamiseksi sekä lainsäädännön kehittämisen tueksi

Kaikissa hankkeen toimenpiteissä ja kehittämistyössä näkökulmana on **yhteiskehittäminen**, jolla tarkoitetaan sekä palvelujen käyttäjien mukaan ottamista palvelujen ja toimintojen suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin sekä koko toimijaverkoston sitoutumista yhteiseen kehittämiseen.

Hankkeen toimenpiteet ja tulokset

Hankkeen toimenpiteet edellä esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi

1. Edistetään palveluverkoston kykyä tunnistaa osatyökykyisten työkyvyn tuen tarpeita ja niihin vastaamisen tapoja.

Toimenpide 1: Rakennetaan yhteinen tilannekuva ja näkemys osatyökykyisten määrästä ja tarpeista sekä palveluista kuntien alueella eri viranomaisten, toimijoiden ja yritysten kanssa.

Toimenpide 2: Vahvistetaan viranomaisten osaamista osatyökykyisten tuen tarpeen arvioimiseen ja tunnistamiseen (palvelutarvearvio, josta osatyökykyiset voidaan tunnistaa) koulutautumisen ja yhteisen työskentelyn kautta. Perustetaan poikkihallinnollinen ja organisaatorajat ylittävä asiantuntijaryhmä/yhteistyörakenne osatyökykyisten tunnistamisen tueksi ja työllistymisen edistämiseksi.

Toimenpide 3: Kehitetään toiminnallista työkyvyn arviointia ja monipuolistetaan alustoja sen tuottamiseen (työpajat, kolmannen sektorin työpaikat, kuntien yksiköt ja muut julkisen sektorin työympäristöt, yritykset). Toiminnallisessa työkyvyn arviointijaksossa havainnoidaan ja arvioidaan asiakkaan työelämävalmiuksia ja selviytymistä avoimilla työmarkkinoilla, työssä näkyvää terveyttä ja sosiaalisia taitoja sekä toimintaa työssä. Toimenpiteenä käytetään työkokeilua (työhön paluun tukemiseksi tai uravaihtoehtojen selvittämiseksi). Erityisesti

kehitetään työkokeilun aikana saatavan palautteen hyödyntämistä ja palautteen antamisen välineitä osana työkyvyn arviointia.

Tulokset:

- rakentuu kirjallinen yhteenveto ja tilannekatsaus osatyökykyisten määrästä ja palvelutarpeista kunnittain. Tässä hyödynnetään myös jo olemassa olevia tilastoja, materiaaleja ja selvityksiä
- on perustettu alueellinen osatyökykyisten asiantuntijaryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti ja on sitoutunut yhteiseen toimintaan ja tiedolla johtamiseen osatyökykyisten työllistymisen edistämiseksi
- osatyökykyisten palvelutarpeet tunnistetaan paremmin ja yhä aiemmassa vaiheessa (myös ennaltaehkäisevä työ ja näkökulma on kehittynyt)
- toimijaverkoston jäsenet osallistuvat yhteisiin tapaamisiin ja koulutuksiin osatyökykyisten teemaan liittyen
- toiminnallisia työkyvyn arviointijaksoja on tuotettu osaksi työkyvyn arvioinnin kokonaisuutta ja niiden alustat ovat monipuolistuneet
- työkokeilun palautteen antamisen välineet ovat kehittyneet (sähköiset välineet) ja työkokeilun järjestäjien osaaminen palautteen antamisessa ja arvioinnissa on kehittynyt (muun muassa kunnan yksiköissä, kolmannen sektorin työympäristöt)

2. Vahvistetaan osatyökykyisten työ- ja toimintakykyä. Näkökulmana osatyökykyisen omat voimavarat ja työllistymisen mahdollisuudet muuttuneessa työelämässä.

Toimenpide 1: Rakennetaan asiakkaiden tarpeisiin vastaava työkyvyn tuen monialainen palvelukokonaisuus yhdessä sote-keskuksen ja muiden viranomaistahojen/toimijoiden kanssa

Toimenpide 1.1: Rakennetaan verkostomainen tiimi työkyvyn tuen palveluun. Tiimiin kuuluvat sosiaalityöntekijä, lääkäri, terveydenhoitaja ja tarpeen mukaan muita ammattilaisia (esimerkiksi Kela, TE-toimiston työkykykoordinaattori, työhönvalmentaja). Toimenpide kytkeytyy vahvasti Tulevaisuuden sote-keskushankkeeseen

Toimenpide 1.2: Kehitetään asiakasvastaavamallia, jossa asiakkaalle nimetään sopivin henkilö em. tiimistä tai muista palveluista. Asiakasvastaava vastaa asiakasohjauksesta, palvelujen järjestämisestä ja koordinoimisesta.

Asiakasvastaavamalli edellyttää selkeää vastuunjakoa toimijoiden välillä, jota on tarkoitus tarkastella Tulevaisuuden sote-keskus hankkeessa

Toimenpide 2: Koulutetaan toimijaverkostoa voimavarakeskeiseen työskentelytapaan ja ajatteluun, muutetaan toimintatapoja ja ajattelutapaa niin että siirrytään työkyvyttömyyden tarkastelusta olemassa olevan työ- ja toimintakyvyn tarkasteluun

Toimenpide 3: Luodaan varhaisen tunnistamisen malli ja käytännöt työkyvyttömyyden riskin pienentämiseksi. Tärkeinä yhteistyökumppaneina ja yhdyspintoina on muun muassa Ohjaamo, terveydenhuolto ja nuorten työpajatoiminta.

Toimenpide 4: Otetaan käyttöön työ- ja toimintakyvyn vahvistumista mittaavia menetelmiä (esim. kykyviisari tai muita mittareita)

Tulokset:

- voimavarakeskeinen ajattelu- ja työskentelytapa on juurtunut toimijaverkoston
- työkyvyttömyyden riskit tunnistetaan yhä aikaisemmassa vaiheessa ja työn painopiste siirtyy korjaavasta työstä ennaltaehkäisyyn
- työkyvyn tueksi kuntiin on rakentunut moniammatilliset tiimit, joissa hyödynnetään eri toimijoiden osaamista asiakkaiden tarpeiden mukaisesti
- asiakasvastaavamalli on käytössä kunnissa
- on selvitetty mitä mittareita on jo käytössä työ- ja toimintakyvyn vahvistumisen mittaamiseen ja miten soveltuvat ko. as.ryhmälle. On valittu mittarit, joista kerätään tietoa ja jotka ovat kaikilla käytössä

3. Edistetään osatyökykyisten työhön pääsyä ja yhteiskunnallista osallisuutta

Toimenpide 1: Rakennetaan asiakaslähtöiset ja sujuvat työllistymis- ja palvelupolut eri viranomaisten palveluja yhteensovittamalla. Asiakaslähtöisesti ratkotaan työn ja osatyökykyisyyden kohtaanto-ongelmia huomioiden asiakkaiden ja yritysten tarpeet sekä viranomaisten tehtävät ja välineet. Vahvistetaan Case Management -menetelmän käyttöä palvelujärjestelmässä. Toimenpide kytkeytyy Tulevaisuuden sote-keskushankkeeseen vahvasti.

Toimenpide 2: Otetaan käyttöön tuetun työllistymisen työhönvalmennus kuntien työllisyyspalveluissa, jolla vastataan osatyökykyisten työllistymisen tuen tarpeisiin. Kuntien työllisyyspalveluissa työhönvalmennus kytkeytyy muun muassa kunnan työllistämistoimintaan ja yritys yhteistyöhön sekä osaamisen kehittämisen palveluihin ja toimintamalleihin. Kunnissa voidaan ottaa myös käyttöön sosiaalisia hankintakriteerejä osatyökykyisten työllistämiseksi.

Toimenpide 3: Arvioidaan tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen tuloksia ja laatua systemaattisesti

Toimenpide 4: Liitetään kokonaisuuteen asiakkaan osaamisen tunnistamisen ja kehittämisen palveluja ja elementtejä. Kehitetään palveluja yhdessä alueen oppilaitosten kanssa osatyökykyisten tuen tarpeisiin myös oppilaitoksissa. Haetaan kumppaniksi esim. yrityksiä, joilla on ollut rekrytointiongelmia ja joissa on kenties ollut vahva osa-aikatyön tekemisen kulttuuri. Toimenpide kytkeytyy tiiviisti myös työllisyyden kuntakokeiluun ja sen toimenpiteisiin.

Tulokset:

- osatyökykyisten palvelujärjestelmässä roolit, vastuut ja työnjako on selkiytynyt eri toimijoiden välillä ja yhteistyö tiivistynyt
- asiakas saa tarvitsemansa työkyvyn ja työllistymisen tuen palvelut
- osatyökykyisten työllistyminen avoimille työmarkkinoille on lisääntynyt lähtötilanteesta
- työnantajat ja työyhteisöt ovat saaneet tietoa ja kokemuksia osatyökykyisten työllistämisestä
- tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen vaikuttavuudesta on saatu tietoa ja saatua tietoa hyödynnetään kehittämistyössä
- osatyökykyisille sopivat osaamisen kehittämisen palvelut on kuvattu ja otettu käyttöön

4. Tuotetaan tietoa osatyökykyisten tarpeista palveluiden ja etuuksien yhteensovittamiseksi sekä lainsäädännön kehittämisen tueksi

Toimenpide 1: Hankkeen tekemän itsearvioinnin kautta tuotetaan tietoa tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Lisäksi hanke sitoutuu tuottamaan arviointitietoa asiakasprosesseista THL:n ja TTL:n ohjeistuksen mukaisesti

Toimenpide 2: Perustettava yhteistyörakenne ja asiakkaiden kokemukset tuottaa tietoa laajasti osatyökykyisten tarpeista ja palvelu- ja etuusjärjestelmän kehittämistarpeista.

Toimenpide 3: Lisätään asiakasosallisuutta hyödyntämällä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kehittämää kehittäjäasiakastoimintamallia

Tulokset:

- hankkeen kautta muodostuu arviointitietoa palveluiden ja toimenpiteiden vaikuttavuudesta sekä tietoa tarvittavista lainsäädännöllisistä muutoksista osatyökykyisten palveluiden ja etuuksien yhteensovittamiseksi
- asiakkaat ovat osallisia palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä sekä niiden vaikuttavuuden arvioinnissa
- toimijaverkoston osaaminen asiakkaiden osallistamisesta ja kehittäjäasiakastoiminnasta on lisääntynyt ja kehittynyt

Työkykyohjelma osana tulevaisuuden sote-keskusta ja työllisyyden kuntakokeilua

Tulevaisuuden sote-keskus hankkeessa yhtenä kokonaisuutena neljästä on sote-keskuksen kehittäminen palveluiden oikea-aikaisuuden, ennaltaehkäisyn, laadun ja vaikuttavuuden, monialaisuuden ja yhteentoimivuuden sekä kustannusten nousun hillinnän näkökulmasta. Kokonaisuudet ovat rakentuneet aiempaan kehittämistyöhön ja ajankohtaisiin kehittämistarpeisiin peilaten. Palveluiden saatavuuden, oikea-aikaisuuden ja jatkuvuuden näkökulmat huomioiden työttömien työ- ja toimintakykyarvioihin ohjautumista ja tuen tarpeiden tunnistamista selkeytetään monialaisessa yhteistyössä.

Monialaisen yhteistyön tekemiseen kootaan työryhmä mallintamaan palveluketjua ja tehdään yhteistyötä työkyvyn tuen hankkeen toimijoiden kanssa. Palveluketjussa sovitaan toimijoiden roolit, vastuut sekä yhteistyö terveyden- ja sosiaalihuollon, kunnan työllisyyspalveluiden, työvoimahallinnon, työterveyshuollon ja Kelan sekä järjestöjen välinen yhteistyö. Palveluketjun mallintamisen yhteydessä selvitetään alueella aiemmin tehtyjen toimintamallien käyttöä ja laajentamista sekä suunnitellaan ja toteutetaan niiden käyttöä osana palveluketjun mallintamista. Tavoite toteutetaan työkyvyn tuen kehittämisen hankekokonaisuuden rinnalla. Palveluketjun mallintamisessa hyödynnetään rakennerahauudistushankkeessa kehitettävän palveluketjujen hallintamallia ja sitä tehdään hallintamallin kehittämisen rinnalla. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten osaamistarpeet työ- ja toimintakykyarvioiden laatimiseen selvitetään ja osaamista vahvistetaan kokonaisuuden kehittämisen aikana.

Lapissa **työllisyyden kuntakokeiluun** ovat hakeutuneet seuraavat kunnat: Rovaniemi, Kemijärvi, Sodankylä ja Tornio. Lapin kokeilun päätavoitteena on rakentaa paikalliset työllisyyden edistämisen ekosysteemit kuntien elinvoiman edistämiseksi sekä kuntalaisten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Rakennettavaan ekosysteemiin kuuluu: kuntien työllisyys-, sosiaali-, terveys- ja elinkeinopalvelut, sivistys- ja vapaa-ajan palvelut, nuorisopalvelut, koulutuspalvelut/oppilaitokset, KELA, TE-toimisto, ELY-keskus, Ohjaamo-verkosto, Osaamo, säätiöt, järjestöt, seurakunnat, yksityiset palveluntuottajat, yritykset ja työnantajat, hankkeet, jotka tukevat kuntalaisten hyvinvointia, osallisuutta, osaamisen kehittämistä tai työllistymistä sekä yritysten kehittämiseen liittyvät palvelut ja hankkeet.

Ekosysteemin rakentumisen kautta luodaan toimintamallit työllisyyden edistämiseksi Lapissa. Rakennettavat toimintamallit ovat paikalliset erityispiirteet huomioon ottavia asiakaslähtöisiä ja asiakasta osallistavia toimintamalleja, joissa olemassa olevaa osaamista hyödynnetään tehokkaasti ja oikea-aikaisesti. Asiakasprosesseissa hyödynnetään kaikki ne palvelut, joita eri toimijoilla on asiakkaan tilanteeseen. Kokeilun asiakkaille tarjotaan työllistymistä edistävät palvelut henkilökohtaisena lähipalveluna ns. yhden luukun periaatteella. Lapin työllisyyskokeilussa yhdeksi keskeiseksi kohderyhmäksi on nostettu osatyökykyiset. Osatyökykyisten osalta vahvistamme kokeilussa ajattelu- ja toimintatapaa työnhakijan vahvuuksista käsin rakennettavalle työllistämistoiminnalle. Tiiviin yritysyhteistyön kautta pystymme tuomaan yrityksille näkyville moninaiset osaamisen nostamisen ja työllistämisen tavat ja erilaisten tukimuotojen (palkkatuki, kuntalisä, työhönvalmennus) hyödyntämisen työllistämisessä. Kokeilussa tarjoamme yrityksille ja työnantajille tietoa-, neuvontaa ja ohjausta osatyökykyisten työllistämiseksi. Lisäksi rakennamme kunnissa sosiaalisia hankintakriteerejä hankintojen toteuttamiseksi. Myös työkyvyn arviointipalvelujen kehittäminen ja hyödyntäminen on nostettu Lapin kokeilussa keskeiseksi kokonaisuudeksi.

Työkyky käyttöön -hanke toteuttaisi merkittävällä tavalla myös työllisyyden kuntakokeilun tavoitteita ja hankkeen kautta saataisiin rakennettua osatyökykyisten palvelukokonaisuus osaksi kokeilua.

Työllisyyden edistämisen ekosysteemi työkykyohjelman toteuttamisen tukena

Kuntien työllisyyspalvelut (ml.ohjaamotoiminta) ja TYP

Kuntien työllisyyspalveluilla on vahva rooli ja tehtävä heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen tukemiseksi. Esimerkiksi Rovaniemellä toimii sekä Nuorten Ohjaamo (alle 30-vuotiaiden palvelualusta) sekä käynnistymässä oleva Osaamo (palvelualusta yli 30-vuotiaille). Ohjaamon ja Osaamon luomille kehittämis- ja palvelualustoille rakentuu asiakkaiden tarpeisiin vastaava, kaikille avoin työllisyyden edistämisen ekosysteemi. Tämä tukee myös osatyökykyisten työllistymistä tuomalla yhteen työllisyyden kokonaisuuteen myös ketjun loppupään - työnantajat. Ohjaamo ja Osaamo tarjoavat uudenlaisia alustoja työvoiman ja työnantajien kohtaamiselle. Toiminnassa korostuu asiakkaan aktiivinen rooli ratkaisujen toteuttamisessa, oikean tuen löytyessä tarvittaessa yhdeltä luukulta. Palveluita yhteiseen ekosysteemiin tuottaa koko työllisyyden edistämisen verkosto.

Lisä- ja uutuusarvoa tuovat osaamisen kehittämisen ja yrityspalveluiden liittäminen tiiviisti työllisyyden edistämisen palveluiden yhteyteen. Tämä luo yhdyspinnan työllisyyden, osaamisen ja elinvoiman edistämiseksi sekä laajentaa monialaisuuden käsitettä työelämän suuntaan. Tavoiteltuna lopputuloksena on tietoa tuottava ja oppiva, sekä asiakkaiden että työelämän tarpeisiin vastaava ekosysteemi, jossa myös palveluntuottajat tunnistavat omat roolinsa ja odotukset.

Ohjaamo Rovaniemi on tarjonnut myös osatyökykyisille nuorille palveluita, joilla autetaan heitä löytämään oma polkunsu työlämään tai opiskelemaan. Ohjaamon palveluohjaajat selvittävät yhdessä nuoren kanssa erilaisia kuntoutusvaihtoehtoja ja auttavat hakeutumisessa muun muassa Kelan ammatilliseen kuntoutukseen. Kuntoutustahojen kanssa tehdään yhteistyötä erityisesti Kelan työllistymistä edistävässä ammatillisessa kuntoutuksessa olevien nuorten kohdalla kuntoutuksen loppuvaiheessa.

Ammattiopisto Luovin kanssa on rakennettu erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan polkua kohti työelämää. Tätä mallia on tarkoitus laajentaa myös muihin oppilaitoksiin. Yhteistyötä tehdään osatyökykyisten nuorten kohdalla myös muun muassa Vamos Rovaniemen, Nuorten Ystävien ja hanketoimijoiden kanssa. Kaupunkikonserniin kuuluva Eduro-säätiö kuuluu olennaisena osana toimijaverkostoon osatyökykyisten palvelujärjestelmässä. TE-toimiston ammatinvalinnanohjaaja auttaa Ohjaamon asiakkaita ammatinvalintaan ja

urapolkuihin liittyen. Ohjaamon henkilöstön osaaminen osatyökykyisten nuorten tukemisessa on vahvaa ja osa on suorittanut työkykykoordinaattorikoulutuksen.

Lapin työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa (TYP) asiakkaan palvelun tulee edetä saumattomana prosessina, jossa asiakasvastuu jakaantuu toimijoiden kesken asiakkaan palvelutarpeen ja palveluja ensisijaisesti tuottavan tahon mukaan. TYP asiakasprosessi jakaantuu kolmeen vaiheeseen; kartoitus-, kuntoutus- ja koulutus- ja työllistymisvaiheeseen. Kunnan rooli asiakasprosessissa palvelun järjestäjänä voi ulottua kaikkiin vaiheisiin, koska kunta tuottaa sosiaali- ja terveystyöpalveluiden lisäksi myös työllistymistä edistäviä työllisyyspalveluita. Monialaisen yhteispalvelun tavoitteena on asiakkaan työllistyminen yhteensovittamalla asiakkaan palvelutarpeen mukaiset ja oikea-aikaiset palvelut. Asiakkaan kuntoutus työelämään tulee olla tavoitteellinen prosessi, josta muodostuu palvelukokonaisuuksia.

Kelan rooli työkykyohjelmassa

Osatyökykyisten työllistymisen edellytyksiä voidaan edistää Kelan etuuksilla ja palveluilla. Asiakkaan kannalta kokonaisvaltaiseen tulokseen päästään, kun asiakkaan tilanteesta tunnistetaan ja kartoitetaan aikaisessa vaiheessa myös Kela-yhteistyön tarve. Pääallekkäinen työ vähenee, kun Kela on alkuvaiheessa mukana ja näin varmistetaan Kelan palvelujen ja etuuksien oikea-aikaisuus.

Kela tarjoaa ja järjestää työ- ja toimintakykyä edistäviä kuntoutuspalveluja ja moniammatillista konsultointia työkyvyn ongelmiin liittyvissä tilanteissa. Osatyökykyisten henkilöiden kuntoutustoimien pohjana on hyvä olla laaja-alainen toimintakykykartoitus. Työkyvyn etuusasioihin liittyvissä lääketieteellistä neuvontaa kaipaavissa tilanteissa tarjotaan asiantuntijalääkärin konsultaatiomahdollisuutta. Lisäksi varmistamme, että asiakkaalle myönnetään kaikki hänelle kuuluvat toimeentuloon liittyvät etuudet.

Osana Työkykyohjelmaa on mahdollisuus kehittää toimintamalleja Kelan kanssa tehtävään yhteistyöhön. Työn pohjaksi Kelalla ja kumppaneilla on valtakunnallisesti ja alueellisesti kehitettyjä toimintamalleja tukea tarvitsevien asiakkaiden moniammatillisiin palveluihin.

Yhteistyötä voidaan tehdä esimerkiksi digitaalisten välineiden avulla ja/tai kasvokkain. Yhteistyötä tiivistämällä opitaan entistä paremmin tunnistamaan yhteistyötä vaativia asiakastilanteita ja riskitekijöitä sekä mahdollisuuksia eri toimijoiden tarjoamiin palveluihin. Asiakkaille joilla on erityisen haastavia tilanteita, tarjotaan syvennettyä henkilökohtaista palvelua.

Kela toimii osana työkyvyn tuen monialaista verkostoa/tiimiä ja kumppaneille tarjotaan helpot ja matalan kynnyksen yhteydenpitotavat, joiden kautta kaikki Kelan palvelut huomioidaan.

Lapin pitkien välimatkojen vuoksi on erityisen tärkeää, että yhteisessä asiakastyössä ovat laajasti käytössä digitaaliset yhteydet.

Lapin TYP:ssä Kelalla on kunnittain TYP asiakastyöhön nimetyt työkykyneuvojat, jotka osallistuvat asiakasprosessiin tarvittaessa asiakkaan palvelutarpeen arvioinnista Kelan tuottamiin kuntoutuspalveluihin. Asiakastyössä on käytössä yhteinen asiakastietojärjestelmä, jota voidaan hyödyntää yhteisestä ajanvarauksesta asiakasprosessin päättymiseen. Työkykyneuvojat osallistuvat monialaiseen yhteistyöhön etäyhteyksillä tai mikäli Kelan toimipiste on lähellä asiakkaan asiointipaikkakuntaa sovitaan asiakastapaamiset kasvokkain. TYP toiminnassa työkykyneuvojien kanssa yhteistyö on vähitellen tiivistynyt ja Kelan kuntoutuspalveluita on opittu hyödyntämään monipuolisemmin. Tällä hetkellä TYP työssä on tavoitteena tehostaa Kelasta asiakasohjausta TYP palveluun, jota varten on sovittu yhteinen toimintamalli hyödyntäen yhteistä asiakastietojärjestelmää.

TE-toimiston rooli työkykyohjelmassa

TE-hallinnossa osatyökykyisillä tarkoitetaan henkilöitä, joiden vamma tai sairaus vaikeuttaa työhön pääsemistä, työssä pysymistä ja koulutukseen pääsemistä. Osatyökykyisiä palvellaan normaalisuuseriaatteen mukaisesti ja yksilöllinen palvelutarve määrittelee asiakkaan palvelumallin (TYP, osaamisen kehittämisen tai työnvälityksen palvelut). Luottamus asiakkaan ja TE-toimiston välillä luo pohjan terveydentilan puheeksi ottamiselle. Osatyökykyisyys ei tarkoita työkyvyttömyyttä – räätälöidyillä palveluilla ja taloudellisella tuella työnantaja voi saada motivoituneen työntekijän.

Tavoite on, että jokainen TE-palvelujen asiantuntija osaa tunnistaa ja palvella osatyökykyistä asiakasta sekä auttaa työnantajia osatyökykyisten rekrytoinnissa. TE-toimiston palvelu on aina työelämään suuntaavaa. TE-toimistoissa työskentelee myös psykologeja, jotka ovat erikoistuneet osatyökykyisten palveluun.

TE-toimistolla on merkittävä rooli osatyökykyisen palvelutarpeen tunnistamisessa, ohjaamisessa oikeaan palveluun ja saattamisessa työmarkkinoille. Kehittämiskohteena hankkeessa nähdään esimerkiksi digitaalisten työvälineiden kehittämistä palvelupolun eri vaiheisiin kuten työllistymisen tukemiseen työpaikoilla. Kehittämiskohteena on myös ostopalvelujen kehittäminen palvelemaan paremmin kohderyhmän tarpeita Lapissa. Verkossa tuotettavien palvelujen lisäksi tarvitaan ”yhden luukun” matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja kuten nuorten ja aikuisten Ohjaamoja, joissa on tarjolla laajasti asiakkaiden tarvitsemaa asiantuntijuutta.

Kehittämiskohteena nähdään psykologityön kytkeminen tiiviisti osaksi verkostotyötä. Ohjaamoon jalkautuvasta psykologin työstä on jo kokemusta Rovaniemellä ja toimintamallia voidaan kehittää edelleen myös muihin kuin nuorten palveluihin.

Verkostoyhteistyön tiivistäminen koulutuksesta työelämään siirryttäessä ns. nivelvaiheen yhteistyön toimintamallin rakentaminen oppilaitosten (erityisammattioppilaitosten) kanssa jo ennaltaehkäisevästi työttömyyden välttämiseksi.

Osatyökykyiset jäävät liian usein pyörimään työpajoille, järjestöjen ja julkisen sektorin tuettuihin paikkoihin eivätkä siirry avoimille työmarkkinoille. Hankkeen tärkeänä kehittämiskohteena onkin erityisesti tuetun työhönvalmennuksen hyödyntäminen paremmin ko. siirtymässä. Osatyökykyisiä voidaan ohjata myös yrittäjyyteen nykyistä enemmän.

Lapin TE-palveluissa on **yrittäjäpalveluihin** erikoistunut työkykykoordinaattorin asiantuntijatehtävä, jonka työ painottuu pääosin työnantaja näkökulmaan ja työvoiman tarpeiden kautta mielipidevaikuttamiseen, asennemuokkaukseen ja informaation jakamiseen osatyökykyisten työllistämistä. Tarkoitus on yhteistyössä kumppanuusverkostojen kanssa luoda käytännöt sekä toimintamalli osatyökykyisten työllistämisen edistämiseksi.

Työnhakijapalveluihin painottuvaan työkykykoordinaattorin tehtävään kuuluu aktiivinen työnantajayhteistyö ja konkreettinen ratkaisujen tarjonta yrityksille ja muille työnantajille sekä verkostojen luominen ja palveluiden kehittäminen. Työkykykoordinaattori toimii asiakkaan kokonaistilanteen koordinoijana ja rakentaa toimivia palvelukokonaisuuksia hyödyntäen eri verkostotoimijoiden palveluja. Haettavassa hankkeessa TE-toimiston palvelut ja työkykykoordinaattorit sisältyvät työkyvyn tuen kokonaisuuteen soveltuvin osin.

Lapissa työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteistyössä eli TYP:ssä Lapin TE-toimistossa on kunnittain TYP asiakastyöhön nimetyt vastuuasiantuntijat, jotka vastaavat TE-asiakkaan ohjaamisesta monialaiseen yhteispalveluun ja asiakasprosessista palvelutarpeen arvioinnista kouluttautumisen- ja työllistymisvaiheen palveluihin. Asiakastyössä on käytettävissä yhteinen TYPPi asiakastietojärjestelmä ja palvelu tapahtuu henkilökohtaisena palveluna monikanavaisesti. TE-toimisto ohjaa asiakkaan tarvittaessa lakisääteiseen työttömien terveystarkastukseen, josta asiakas ohjataan tarvittaessa työ- ja toimintakyvyn selvittelyyn. Palveluprosessin vastuu jakautuu toimijoiden kesken palvelutarpeen mukaisesti.

Vaikuttavien ja monipuolisten palvelujen kehittämiseksi tarvitaan enemmän taloudellisia- ja henkilöresursseja, jotta päästään rutiininomaisista suoritteista aidosti yksilöllisiin räätälöityihin ratkaisuihin.

Järjestöt ja yhdistykset yhteistyökumppanina

Työkyky käyttöön -hankkeen järjestöyhteistyöstä on käyty keskustelua Rovaniemen järjestökeskuksen ja Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistyksen kanssa, lisäksi yhteistyömahdollisuuksiin on tehty avauksia näkövammaisten liitto ry:ltä ja invalidiliitto ry:ltä.

Lappiin on perustettu vuonna 2012 järjestöjen yhteinen maakunnallinen järjestöneuvottelukunta, jonka toimintaa koordinoi Lapin liitto. Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistys toimii neuvottelukunnan sihteerinä. Järjestöneuvottelukunnan tehtävinä on:

1. järjestötoiminnan näkyväksi ja tunnetuksi tekeminen maakunnassa
2. järjestöjen välisen sekä järjestöjen ja julkisen sektorin yhteistyön edistäminen
3. toimiminen lappilaisen järjestökentän äänenä ja vaikuttajana järjestöjen tärkeinä pitämässä asioissa
4. järjestöjen integroiminen entistä tiiviimmin mukaan maakunnalliseen hyvinvointi- ja ohjelmatyöhön
5. maakunnallisen järjestöstrategian laatimisen käynnistäminen, työn ohjaaminen ja strategian toimeenpano-suunnitelman seuraaminen ja päivittäminen. Maakunnallisen järjestöstrategian toimeenpanoa varten on rakennettu kolme verkostoa. Verkostojen toiminta perustuu avoimuuteen ja sopimuksellisuuteen.

Järjestökeskukset ovat tehneet tiivistä kehittämissyhteistyötä Lapissa jo usean vuoden ajan yhteiskehittämällä paikallisesti ja seudullisesti järjestöjen tarpeista käsin nousevia teemoja, joita ovat olleet järjestötyöllistäminen ja opinnollistaminen. Kehittämistyön tuloksia pystytään hyödyntämään Rovaniemen Neuvokkaassa, Sodankylän järjestökeskus Kitissä ja Meri-Lapin alueella Majakka ry:n työllisyysverkostossa. Näiden kolmen järjestökeskuksen alueella asuu 70 % lappilaisista ihmisistä ja 70% rekisteröidyistä yhdistyksistä. Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistys vastaa nyt haettavassa Työkykyohjelma hankkeessa järjestötiedon tuottamisesta hankekokonaisuuteen ja lisäksi vastaa Kemijärvellä sijaitsevien yhdistysten kartoittamisesta ja aktivoimisesta.

Järjestöjen osallistumista tähän hankkeeseen vahvistetaan hyödyntämällä alueella toimivia järjestölähtöisten hankkeiden verkostoja ja toimintamalleja. Syksyllä 2019 käynnistyi säännöllinen keskustelu yhteistyötapaamisissa teemalla Järjestöjen mahdollisuudet työllisyyden edistämisessä. Työryhmän käynnistämä yhteistyö ja kehittäminen jatkuu järjestötyöllistämisen verkostossa, jota on suunniteltu maakunnallisen järjestöneuvottelukunnan alaisuudessa toimivaksi.

Järjestöjen rooli osana työllisyyden ekosysteemiä korostuu myös Lapin työllisyyden kuntakokeilun hakemuksessa. Järjestötyöllistämisen kehittäminen on nostettu yhdeksi kehittämiskohteeksi työllisyyden kuntakokeilussa. Myös erilaiset osuuskunnat ovat osatyökykyisten potentiaalisia työllistäjiä ekosysteemissä.

Suunnitelma asiakkaiden ja järjestöjen osallistumisesta hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen:

Asiakkaille ja järjestöille järjestetään foorumeita, kuten työkokouksia ja työpajoja, joissa voidaan ideoida, kommentoida ja osallistua hankkeen toteutukseen ja arviointiin. Hankkeen sisällöllistä toteutumista vahvistetaan nimeämällä hankkeen ohjausryhmään kokemusosaaja ja järjestöedustaja, jonka maakunnallinen järjestöneuvottelukunta nimeää. Foorumien ja työpajojen järjestämisessä hyödynnetään olemassa olevia järjestötyöllistämisen verkostoon kuuluvia järjestökeskuksia (Meri-Lappi, Rovaniemi, Sodankylä) ja Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistys/Kemijärvi. Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistys vastaa järjestötiedon tuottamisesta tähän hankkeeseen yhteistyössä toimijoiden kanssa.

Suunnitelma yhteistyöstä kansalaisjärjestötoiminnan kanssa ja järjestöjen osaamisen hyödyntämisestä kohderyhmien tavoittamisessa, aktivoimisessa asiakaslähtöisten palvelupolkujen rakentamisessa:

Kohderyhmien tavoittamisessa ja aktivoimisessa sekä asiakaslähtöisten palvelupolkujen rakentamisessa hyödynnetään alueellisia ja paikallisia yhdistyksiä. Järjestöt tarjoavat jäsenilleen ja kohderyhmilleen osallistumisen mahdollisuuksia mielekkääseen tekemistä ja toimintaan, osallisuuden kokemuksia ja vertaistukea matalalla kynnyksellä. Järjestötoimintaan osallistuminen on tärkeä väylä aktiiviseen kansalaisuuteen.

- Tunnistetaan ja hyödynnetään vammaisjärjestöissä oleva asiantuntemus kohderyhmänsä haasteista ja tuen tarpeista, mm. järjestöissä olevat työkykykoordinaattorit ja muut asiantuntijat.

- Hyödynnetään järjestöjen osaaminen, järjestöjen tarjoama koulutus sekä palveluntuotanto: Asiakastyössä, työkyvyn arviointia kehittäessä sekä erilaisissa hankkeen koulutuksissa tulee hyödyntää eri järjestöjen osaamista, kokemustoimijoita sekä järjestölähtöisen ohjauksen ja neuvonnan ammattilaisia.

Hankkeessa kartoitetaan eri alueilla toimivien yhdistysten valmiudet osallistua hankkeen toimenpiteiden suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Nämä kartoitukset tehdään Kemijärven, Sodankylän, Rovaniemen ja Meri-Lapin alueilla. Yhdessä suunnitellun ja toteutetun kartoituksen tiedot kokoaa yhteen Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistys, joka vastaa lappilaisesta järjestötiedon tuottamisen kokonaisuudesta Lapin alueella.

Järjestöillä on merkittävä rooli osana työllisyyden edistämisen ekosysteemiä. Esimerkiksi Rovaniemellä Nuorten ystävien klubitalo Roihula tarjoaa työhönvalmennusta työkäisille yli 18 vuotiaille tukea tarvitseville. Nuorten ystävien työhönvalmennuksella edistetään tukea tarvitsevien työnhaku- ja opiskelunvalmiuksia sekä pääsyä palkkatyöhön avoimille työmarkkinoille. Työhönvalmennuksen lähtökohtana on asiakkaiden elämänhallinnan, hyvinvoinnin, sosiaalisen osallisuuden ja työelämävalmiuksien parantaminen sekä työllistyminen ja kouluttautuminen. Työhönvalmennuksessa sovelletaan tuetun työllistymisen menetelmää (Supported Employment), joka antaa yksilöllisen tuen suoraan työ- tai

opiskelupaikalle. Työllistymistavoitteen lisäksi keskeisiä toimintaperiaatteita ovat asiakkaan itsemääräämisoikeus yksilöllisessä työllistymisessä ja kiinteä yhteistyö työnantajien kanssa.

Tällä hetkellä Roihulan työhönvalmennukseen on ohjautunut vammaissosiaalityön kautta erityisesti mielenterveyskuntoutujia ja vammaisia asiakkaita, jotka ovat pääsääntöisesti eläkkeellä. Työkykyhankkeen aikana osa vammaisista asiakkaista voitaisiin ohjata Työkykyhankkeeseen perustuen asiakkaan tarpeisiin ja toiveisiin. Työkykyohjelman toiminnoissa huomioidaan jo olemassa olevat hyvät käytännöt ja yhteistyön muodot ja muodostetaan niistä toimivia palvelukokonaisuuksia.

Hankkeeseen hakevissa kunnissa toimii myös säätiöitä (Eduro-säätiö Rovaniemellä ja Saura-säätiö Kemijärvellä). Säätiöillä on vahvaa osaamista heikossa työmarkkina-asemassa olevien palvelemisessa ja työ- ja toimintakyvyn arviointiin liittyvissä kysymyksissä. Säätiöt kuuluvat olennaisena osana kunnan sisäiseen toimijaverkoston ja työ- ja toimintakyvyn haasteita voidaan tunnistaa säätiön työ- ja oppimisympäristöissä sekä esimerkiksi nuorten työpajatoiminnassa.

Asiakkaat osallisena palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä

Kehittämistoiminnan onnistumiseen tarvitaan asiakkaiden osallisuutta. Asiakkaat ja (heidän läheisensä otetaan) mukaan palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja tuottamiseen kokemustoimijoina yhteiskehittämiseen eri tavoin. Hankkeessa rekrytoidaan kokemusasiantuntijoita eri kehittämiskokonaisuuksiin. Asiakkaiden osallisuutta on myös kuvattu edellisessä kappaleessa tarkemmin.

Kehittäjäasiakastoiminta tarkoittaa asiakkuudessa olevien asiakkaiden ja työntekijöiden yhteistä palvelujen suunnittelua, kehittämistä ja arviointia, jolloin asiakkaat ovat konkreettisesti mukana palveluprosessien muotoilussa eri tavoin. Toiminnan tavoitteena on asiakkaiden ja työntekijöiden molemminpuolisen ymmärryksen lisääminen palvelujen kehittämisen tarpeista ja tavoitteista sekä palveluiden ja palveluprosessien konkreettinen parantaminen.

Asiakasosallisuuden toteuttamisen ja toiminnan tukena voi hyödyntää aiemmin luotuja asiakasosallisuuden toimintamalleja. Toimintamalleja voi soveltaa mm. sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä työllistämispalveluissa. Sen avulla voidaan vahvistaa järjestöyhteistyötä, koska kokemusasiantuntijat toimivat usein järjestöissä.¹

Aiemmat kokemukset ja kehittämishankkeet

Edellisen hallituksen hallitusohjelmaan sisältyi kuntakokeiluhanke, jota toteutti kaikkiaan 26 alueellista hanketta 61 kunnan alueilla. Tavoitteena oli rakennetyöttömyyden alentaminen, pitkään työttömänä olleiden työelämäosallisuuden lisääminen ja heidän työllistymisensä

---

¹ <http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/palvelut-asiakaslahtoisiksi/palvelut-asiakaslahtoisiksi/>

tukeminen. Rovaseudulla vuosina 2012 – 2015 toimineen Monet kuntakokeilu –hankkeen tavoitteiksi tarkentui:

1. työ- ja toimintakykyarviointi -sekä eläkeselvittelypalveluiden kehittäminen koordinoivan palveluohjauksen keinoin
2. osallisuutta lisäävien, osaamista vahvistavien ja työllistymistä tukevien välityömarkkinoiden rakentaminen sekä
3. välillisenä kehittämiskohteena palveluiden järjestämisen vastuutahojen työnjaon selkeyttäminen mukaan lukien työvoiman palvelukeskuksen roolin ja toiminnan selkeyttäminen.

Työ- ja toimintakykyarviointipalvelussa kehitettyjä toimintamalleja on edelleen käytössä ja ne tulisi päivittää nykytilanteen mukaisen palveluverkoston ja palveluiden järjestämisen mukaisiksi. Monialaista työ- ja toimintakykyarviointia tulee aikaisempaa vahvemmin suunnata asiakkaiden palvelutarpeiden selvittämiseen, kun asiakas ei työllisty yhden organisaation palveluilla. Monet-kuntakokeilu hankkeesta saatujen kokemusten pohjalle voidaan lähteä rakentamaan työttömien työ- ja toimintakyvyn arviointipalvelun kuvaamista asiakkaiden palvelutarpeen vahvuuden mukaisiin palveluketjuihin. Kuvantamisen myötä syvennetään asiakkaiden tuen - ja palvelutarpeen tunnistamisen osaamista sekä case-management toimintamallin viemistä käytäntöön. Tavoitteena on vahvistaa toimintamallia asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnissa, jotta asiakkaat ohjautuivat nykyistä varhaisemmassa vaiheessa tarpeen mukaiseen työ- ja toimintakyvyn arviointiin, johon tarpeen mukaan liitetään toiminnallinen työ- ja toimintakyvyn arviointi.

Tällä hetkellä sosiaalipalveluissa ostetaan toiminnallista työkyvyn arviointipalvelua, johon ohjaus tapahtuu sosiaalipalveluiden kautta ja prosessivastuu on sosiaalityössä. Tämä on edelleen hyvä palvelu asiakkaille, jotka ovat kuntoutusvaiheessa tai eläkeselvittelyissä.

Työkyky käyttöön -hankkeeseen ohjautuville osatyökykyisille asiakkaille tai asiakkaille, joiden terveydelliset rajoitteet ovat jo tiedossa, tulisi järjestää toiminnallinen työkyvynarviointipalvelu työkokeiluna esimerkiksi yrityksissä

Rovaniemellä on myös kehitetty työikäisten kuntoutuksen palveluprosessia Pohjoisen alueen **Kaste - PaKaste II jatkohankkeessa** 1.11.2011–31.10.2013. PaKaste II hanke sai Sosiaali- ja terveysministeriöltä rahoituksen juurruttaakseen Pohjois-Suomessa PaKaste I:n aikana käynnistettyjä toimenpiteitä sekä kehittääkseen edelleen sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä toimintamalleja ja – prosesseja yksilöiden hyvinvoinnin edistämiseksi.

Rovaniemen Työikäisten kuntoutuksen palveluprosessissa kehitettiin sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyössä pitkään toimeentulotukea saaneen toiminta- ja työkyvyn arviointimalli. Pitkään toimeentulotukea saaneen toiminta- ja työkyky selvittelyt vaativat suunnitelmallista monialaista yhteistyötä. Toiminta- ja työkyvyn selvittelymalli on tarkoitettu käytettäväksi kunnan perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon yhteistyössä. Malli selkiyttää sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä sekä lisää sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä pitkään toimeentulotukea saaneen toiminta- ja työkyky selvittelyissä. Hankkeen aikana sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyössä luotiin pitkään toimeentulotukea saaneen toiminta- ja työkyvyn selvittelymalli. Rovaniemellä monialainen yhteistyö jalkautettiin

hankkeen aikana terveystieteisiin 1.11.13 alkaen, jolloin terveystieteisiin tuli kahden tunnin pituisia monialaisia yhteistyöaikoja. Tämä käytäntö on edelleen toiminnassa.

Pakaste -malli elää edelleen käytännön työssä. Mikäli sosiaalihuollon asiakkuudessa olevan arvioidaan hyötyvän työ- ja toimintakyvyn selvittelyistä, niin asiakkaalle on varattavissa sosiaalityön kanssa yhteisiä aikoja (Pakaste-aikoja) terveystieteiden terveydenhoitajalle ja lääkärille. Vuoden 2020 loppuun saakka käytettävissä on myös kuntoutuslääkäri, jonka vastaanotolle ohjataan asiakkaita, joiden tilanne arvioidaan erityisosaamista vaativaksi. Ennen lääkärin tapaamista sosiaalityössä laaditaan asiakkaan kanssa sosiaalisen tilanteen kuvaus, joka lähetetään asiakkaan suostumuksella terveydenhoitajalle ja lääkärille etukäteen tutustuttavaksi. Lähettävä työntekijä on mukana lääkärin vastaanotolla, jolla laaditaan yhteinen jatkosuunnitelma. Tarvittaessa asiakkaalle voidaan ostaa Pakasteen työ- ja toimintakyvyn selvittelyn rinnalle toiminnallinen työkyvynarviointipalvelu. Tätä (Pakaste-mallia) tullaan edelleen kehittämään TuSote:ssa. Todennäköisesti monet sosiaalihuollosta työkykyhankkeeseen ohjautuvat asiakkaat ovat ennen sitä olleet Pakaste-mallin mukaisessa työ- ja toimintakyvyn selvittelyissä. Pakaste-mallin mukaisen kehittämistyön tulokset ja havainnot sekä jo toimivat käytännöt huomioidaan osana työkykyohjelmaa sekä tulevaisuuden soite-keskusta.

Terveydenhuollon näkökulmasta työttömien arvioinnin ja hoidon nykytilassa on haasteena, että potilaita/asiakkaita ohjautuu ja tulee omatoimisesti terveystieteiden monesta suunnasta. Aina henkilö itsekään ei tiedä, miksi hänet on ohjattu terveystieteiden ja tarvitaanko terveystarkastus vai työ- ja toimintakyvyn arvio. Lääkärin näkökulmasta arvion tekeminen on mahdotonta ilman kattavia esitietoja ja usein tarvitaan myös toiminnallinen työ- ja toimintakyvyn arviointi. PaKaste- mallin mukaisesti ohjatuilla tiedot ja lähettävä työntekijä ovat yleensä mukana, mutta muualta tulevien kohdalla on haasteita. Terveystieteiden kannalta on tärkeää tulevaisuuden soite-keskushankkeessa kuvata työ- ja toimintakyvyn arvioinnin prosessi ja siihen liittyvät roolit, vastuut ja tiedonkulku ja Työkyky-hankkeessa varmistaa toimijoiden osaaminen työkykyriskien varhaiseen tunnistamiseen ja monialainen yhteistyö kaikkien toimijoiden välillä.

Osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilu käynnistettiin osana Juha Sipilän hallituksen toimintasuunnitelmaa (2017–2019). Kokeilu alkoi Kangasalla, Kemijärvellä, Kuopiossa, Tampereella, Raisiossa ja Torniossa. Tornio keskeytti kokeilun toukokuussa 2018, muut kunnat jatkoivat vuoden 2019 loppuun saakka. (Kivipelto M. toim. Raportti 7/2020 THL.)

Osallistavan sosiaaliturvan kokeilussa oli tarkoitus testata, miten sosiaalityöhön integroidut pitkäaikaistyöttömien työvoimapaikat ja osallisuutta tukevat sosiaalityön menetelmät, kuten valtaistaminen, yhdyskuntatyö ja liikkuvat sosiaalityön palvelut edistävät vaikeasti työllistettävien henkilöiden työ- ja toimintakykyä, osallisuutta ja työllistymistä. Kokeilussa tutkittiin erilaisin aineistoin, päästiinkö tavoitteisiin ja vähenikö viime sijaisten etuuksien käyttö kokeilukunnissa. Kokeilun alkaessa sosiaalityö oli edelleen pääosin toimistolla tehtävää yksilötyötä. Kokeilu laajensi sosiaalityön toimintakenttää huomattavasti. Työmuodoista myös ryhmätyö, yhdyskuntatyö ja rakenteellinen sosiaalityö lisääntyivät kokeilukunnissa aikaisempaan tilanteeseen verrattuna.

Tavoitteellisen työskentelyn tärkeys tuli voimakkaasti esille. Asiakkuuden alussa laadittu suunnitelma AVAIN-mittarin avulla konkretisoi tavoitteet niin asiakkaalle kuin työntekijälle. AVAIN lisäsi myös dialogisuutta asiakkaiden ja työntekijöiden välillä.

Kokeilussa kävi ilmi, että työtön asiakas joutui edelleen liian usein selvittämään tilanteensa Kelassa, terveydenhuollossa, työvoimahallinnossa ja sosiaalitoimissa jokaisessa erikseen. Turha byrokratia hankaloittaa edelleen liikaa eri viranomaisten työskentelyä asiakkaan asian edistämiseksi. Tulevaisuudessa erillisiä palvelusiloja ei tarvita. Esimerkiksi alkavaan työllisyyden kuntakokeiluun osallistuvien kuntien tulee sopia työllisyyden edistämiseen liittyvien välineiden käytöstä niin, että sosiaalityöhön saadaan asianmukaiset valtuudet hoitaa vaikeasti työllistettävien henkilöiden asioita. Vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien asiakkaiden sosiaaliturvaan olisi voitava yhdistää tarpeenmukaisia työllisyyteen johtavia toimia, kuten lyhytkestoisia työsuhteita, koulutusta ja valmennusta ilman, että asiakkaan saama perusturvan taso laskee tai asiakas joutuu sanktioinnin kohteeksi. Asiakas ei myöskään saa jäädä palveluketjujen väliin. Omatyöntekijän tehtävänä on varmistaa, että asiakas on päässyt sujuvasti palvelusta toiseen.

Toimivaa yhteistyötä on myös se, että asiakasta koskeva tieto kulkee asiakkaan mukana. Samoja asioita ei tule kysyä useaan kertaan sosiaalityössä, terveydenhuollossa, Kelassa, kunnan työllisyyspalveluissa tai TE-toimistossa, vaan tiedot haetaan Kanta-palvelusta ja muista asiakastiedoista ja rekistereistä, joihin sosiaalityöllä on pääsy ja joiden käyttämiseen asiakas on antanut luvan.

Työkyky käyttöön -hankkeeseen hakeutuvat kunnat olivat myös edellisessä työllisyyden kuntakokeilussa mukana vuosina 2017-2019. Lapin alueellisen työllisyyskokeilun yksi keskeinen havainto oli se, että työ- ja toimintakyvyn selvittämistä ja vahvistamista tarvitsevia asiakkaita oli paljon ja tämän asiakaskohderyhmän huomioimiseksi tarvitaan uudenlaisia keinoja ja toimintamalleja, joita nyt olisi mahdollista kehittää hankkeen avulla osana uutta alkavaa työllisyyden kuntakokeilua.

Suunnitelma hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmien huomioimisesta hankkeessa

Lapin Hyvinvointiohjelma 2025 on Lapin maakuntaohjelman eli Lappi-sopimuksen 2018–2021 alaohjelma. Molemmat ohjelmat ohjaavat maakunnallista hyvinvointityötä, sekä sen kehittämistä ja rahoitusta. Hyvinvointiohjelman keskeisenä lähtökohtana on ajatus, että hyvinvointi on kaikkien asia, jossa keskiössä ihminen, jonka hyvinvointi rakentuu jokapäiväisen elämään liittyvistä asioista. Tarkoituksena on edistää Lappilaista hyvinvointia laaja-alaisessa yhteistyössä, jossa asukkaat ovat keskiössä, jolloin ylitetään siilojen ja sektorien väliset rajat ja voidaan hyödyntää olemassa olevat resurssit lappilaisten tarpeisiin. Yhteisellä tekemisellä panostetaan hyvinvointia murentavien tekijöiden ennaltaehkäisyyn ja hyödynnetään voimavarat lappilaisten hyvinvointiin nyt ja tulevaisuudessa.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kunnan lakisääteinen tehtävä. Sen tavoitteena on lisätä kuntalaisten hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä; ehkäistä sairauksia ja

syrjäytymistä sekä vahvistaa osallisuutta. Rovaniemellä hyte-työn edistämiseksi on perustettu hyte-jaosto, jonka tehtävänä on kehittää hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yksikkörajat ylittävää poikkihallinnollista johtamista ja toimintamallia eri näkökulmista. Jaoston yhtenä tehtävä on myös seurata työllisyyden hoidon vaikuttavuutta kaupungissa. HYTE-jaosto tekee yhteistyötä muun muassa vammaisneuvoston kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvissä asioissa. Rovaniemellä hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen strategiset painopisteet ovat 1. Aktiivinen, terveellinen ja turvallinen arki ja asuminen 2. Työllisyyden edistäminen 3. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen.

Kemijärvellä niin ikään toimii hyvinvointipalvelualuejohtajan johdolla hyte-työryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti pohtimaan paikkakunnan hyvinvointiin vaikuttavia ilmiöitä ja niiden takana olevia syitä, sekä päivittämään kaupungin hyvinvointikertomusta. Työryhmässä ovat edustettuna sosiaali- ja terveysala, nuorisotoimi, työllisyydenhoito, hallinto ja tukipalvelut ja tarvittavat asiantuntijat. Lisäksi kaupungissa toimii hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden (HYTETU) edistämisen foorumi, jossa on edustettuna hyte-työryhmän ohella kaupunginjohtaja, palvelualuejohtajat, seurakunta, poliisi, pelastustoimi, järjestöjen-, vanhusneuvoston-, nuorisoneuvoston-, vammaisneuvoston- ja Kemijärven yrittäjien edustaja ja maaseutusihteeri. Hyte- työryhmä on mukana tukemassa Työkykyohjelman käynnistystä ja työllisyyskoordinaattori välittää tarvittavaa tietoa hankkeen ja hyte-työryhmän saataville.

Hankkeen kehittämistoimenpiteet linkittyvät molemmissa kunnissa vähintään yhteen kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopisteistä. Hankkeessa suunniteltavissa ja toteutettavissa toimenpiteissä huomioidaan hyte-strategian painopisteiden taustalla olevat indikaattorit. Hankkeessa saavutetut tulokset ja niiden mahdollinen painopistealueiden indikaattoreihin tiedotetaan kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä vastaavalle foorumille.